

O POLITIKE FILOZOFICKY

Uplynulé tri-štyri roky sa uberali v znamení prehlbujúceho sa procesu diferenciacie a vývinu protirečení a ich riešenia v spoločenskom vedomí. Eruptívne javy zo začiatku šesťdesiatych rokov postupne prerástli do trvalej orientácie jasne zacielenej na prekonávanie dogmatických a iných životu protirečiacich koncepcií a hľadísk. Tento proces možno pozorovať vo všetkých úsekoch náhľadových zložiek nadvstavby. Tempo premien a úroveň dosiahnutých zmien v jednotlivých zložkách nadvstavby sa odlišuje podľa obdobia a oblastí. Ak na začiatku obrodného procesu boli v popredí literárno umelecké disciplíny a historická veda, postupom času stále výraznejšie možno pozorovať rastúci podiel a vplyv filozofie (a ďalších disciplín ideologického charakteru par excellence) v tomto procese.

Nové koncepcie sa neobmedzujú iba na úzko profesionálnu oblasť filozofických kategórií, na nové hodnotiace hľadiská o filozofických smeroch v minulosti jednoznačne zavrhaných a proskribovaných. Marxistická filozofia znova vchádza do arény spoločenského zápasu v úlohe, ktorú v päťdesiatych rokoch nedobrovolne musela opustiť. Stáva sa postupne sama sebou, apológiu vystriedava analýza a kritický postoj. Predovšetkým v publicistických a populárnovedeckých prácach sa začal prebojovávať nový vzťah (resp. obrát vo vzťahu) medzi filozofiou a politikou. Je to úsek a oblasť významnejšia ako by sa na prvý pohľad zdalo. Prírodnou reakciou na apogetickú funkciu filozofie voči každodenným politickým opatreniam bol okrem iného aj únik do abstraktných filozofických kategórií, uza-

vretie sa do nedostupnej svätyně filozofickej vedy, kam nedolieha ruch a vplyv spoločenskej každodennosti. Akokoľvek je takáto reakcia pochopiteľná, nemožno ju v žiadnom prípade pokladať za normálny stav v marxistickej filozofii.

Marxistická filozofia je v najlepšom zmysle slova angažovanou spoločenskovednou diciplínou. Bez úzkeho spojenia so spoločenskou skutočnosťou prestala by plniť svoju základnú funkciu, odcudzila by sa sama sebe, postupne by chradla a ostala by z nej napokon iba názov. Samozrejme, že máme na mysli spojenie so spoločenskou skutočnosťou, ktorá je adekvátna povahe marxistickej filozofie. „Spojenie“ so životom a úloha „slúžiť“ spoločnosti v koncepcii päťdesiatych rokov prinášajú rovnako negatívne následky ako uzavretie a izolácia filozofie od života. Preto zápas o obrát vo vzťahu medzi filozofiou a politikou o znovuzískanie „prírodných“ práv filozofie voči politike, zápas o rehabilitáciu filozofie ako vedy, je neodmysliteľnou súčasťou a základnou podmienkou obrody a tvorivého vývinu marxistickej filozofie. Bez tejto súčasti boja za nové, bez uskutočnenia tejto základnej podmienky existencie a funkcie marxistickej filozofie anulovali by sa aj tie najtvorivejšie hľadiská pre neprístupnosť a nedotknuteľnosť politickej oblasti.

Medzi práce zamerané na odstránenie nesprávnych náhľadov na postavenie a funkciu filozofie v období dogmatizmu, patrí aj kniha M. Kusého *Filozofia politiky* (K niektorým filozofickým otázkam politického riadenia spoločnosti) (VPL, 1966 strán 217). Autor predkladá prácu ako parciálny príspevok filozofa do

súčasnej diskusie o zložitej problematike riadenia spoločnosti. Riešenie mnohých závažných otázok a problémov marxistickej filozofie bolo v čase dogmatizmu v dôsledku vonkajších zásahov a vplyvov mimo oblasti práce a výskumu. Filozofia sa ochudobňovala nielen do hĺbky, ale aj čo do šírky. Práca M. Kusého pristupuje k riešeniu takýchto otázok v úzkej spojitosti s konkrétnou problematikou spoločenského života, v aplikovaní a uplatnení teórie na páľčivé a aktuálne problémy spoločnosti. Zameranie práce spĺňa pritom prinajmenej dve úlohy. Podáva hľadisko filozofa k bezprostredným otázkam spoločenskej praxe z aspektu riešenia otázok, ktoré sú v popredí základného výskumu, a tým zároveň vydobýja filozofii pozície a práva, ktoré jej v spoločnosti patria.

Kniha *Filozofia politiky* má v porovnaní s predchádzajúcimi knižnými prácami autorovými určité zvláštnosti. Sústreďuje sa na aktuálne a páľčivé otázky politického riadenia z hľadiska filozofie, podáva obraz o problémoch, ktoré v rokoch 1963—1966 zaujali nielen teoretikov, ale širokú verejnosť v súvislosti s riešením a prebojovaním nových, progresívnych myšlienok a opatrení. V obrodnom procese u nás zaujal M. Kusý medzi marxistickými filozofmi popredné miesto. V práci *Filozofia politiky* použil a ďalej spracoval materiál uverejnený v časopisoch v rokoch 1963—1966, pričom články a state uverejňované od roku 1964 autor písal už z hľadiska prípravy predloženej knižnej práce.

Cieľ, ktorý autor sledoval, nebol ľahký prinajmenej z dvoch príčin. Po prvé preto, že siahol na tému a zložité problémy, aktuálne-páľčivé v teórii aj v praxi, po druhé preto, že si zvolil formu populárno-vedeckého výkladu zložitých otázok, formu v minulých rokoch zdiskreditovaných zjednodušujúcimi, vulgarizujúcimi frázami a uzávermi. Kniha ako celok úspešne prekonáva obe tieto úskalia o čom napokon svedčil aj pozitívny ohlas vyvolaný jednotlivými článkami autorovými uverej-

nenými v časopisoch v priebehu jej koncipovania. M. Kusý približuje a sprístupňuje širokému okruhu čitateľov zložité otázky teórie v jej organickom spojení s prakticko-spooločenskými problémami, čím zároveň odhaľuje pred čitateľom zložitost zdanlivo jednoduchých a jednoznačných problémov praxe.

Mnohé základné otázky marxistickej filozofie, zatlačené a obchádzané v dogmatickom období (problémy odcudzenia, filozofie človeka atď.) rozpracúvajú dnes filozofi v základnom výskume na náročnej abstraktno-teoretickej úrovni. M. Kusý prispieva k ich riešeniu v rovine teória-prax, osvetľuje zdanlivo odážité, abstraktne problémy v ich — možno povedať — bezprostrednej, každodennej aktuálnosti a naliehavosti.

Práca *Filozofia politiky* má dve časti. Prvá *Teória riadenia spoločnosti*, druhá *Niektoré problémy riadenia spoločnosti*. Každá časť je rozdelená na tri kapitoly, kniha sa končí záverom *Úloha strany v riadení spoločnosti*.

Obe časti sú vnútorne späté, navzájom nadväzujú na seba. V prvej časti rozoberá autor otázku vedeckého riadenia z hľadiska teoretických aj praktických predpokladov nevyhnutných pre jeho uskutočnenie. Vedecké riadenie spoločenských procesov je jedným z kľúčových problémov obrodného procesu v socialistických krajinách. Predpokladá odstránenie mnohých deformácií a ich pozostatkov v teórii aj v praxi. Kusého prístup k problému je vecný, reálny a pritom v plnom zmysle slova zaangažovaný. Neuspokojuje sa s proklamovaním potrieb a požiadaviek. Vychádza z konkrétneho rozboru spoločenskej situácie, konfrontuje ciele a perspektívy s daným stavom. Autor nastavuje zrkadlo teoretickým a praktickým hľadiskám, ktoré používali (resp. zneužívali) označenie „marxistické“, „vedecké“, „socialistické“ na zahalenie priam protikladnej podstaty. Autor to robí bez zbytočného dramatizovania, bez zručiachtivosti, a preto presvedčivo.

V protiklade k bezkonceptnému riadeniu, experimentovaniu a prakticismu stavia vedecké riadenie spoločnosti s možnosťou vedecky pripraveného experimentu. Na základe rozboru skutočnosti M. Kusý presvedčivo dokazuje, že „...iba prostredníctvom vedy sa môže uplatniť skutočná revolučnosť a spoločenská progresivita bez toho, aby niesla so sebou stopy voluntarizmu a hazardérstva“ (28).

V tomto zmysle autor logicky vedie čitateľa k pochopeniu toho, že vedecká politika je možná len na podklade politickej vedy. Prvý základný predpoklad vedeckosti našej politiky spočíva v tom, aby sa riadila základnými princípmi marxizmu-leninizmu. Nemožno však všeobecným princípom nahradiť konkrétne vedecké poznatky o neustále sa meniacej a vyvíjajúcej skutočnosti, s ktorou je politika bezprostredne spätá. Tento ďalší predpoklad vedeckosti politiky môže zabezpečiť iba marxistická politická veda, ako konkrétne rozvinutie a špecifická aplikácia všeobecnej teórie marxizmu-leninizmu na oblasť riadenia spoločnosti (33). Pre zdôvodnenie potreby a rozvoja formujúcej sa marxistickej politickej vedy prináša práca M. Kusého množstvo závažných argumentov, ako aj samostatné podnety pre ujasnenie a pochopenie jej obsahu a funkcie v socialistickej spoločnosti.

V prvej časti práce zasluhujú pozornosť názory a závery autora o otázkach vzťahu ideológie a politiky, filozofie a ideológie, marxistickej filozofie človeka atď. Prvá časť práce uzaviera autor kapitolou o problémoch súvisiacich s marxistickým svetonázorom v politickej praxi. Pozornosť si tu zasluhuje najmä rozbor otázok dogmatizmu, ktorý nemožno ani dnes — po otrasnom spoznaní obdobia kultu osobnosti — považovať iba za epizódu v nedávnych dejinách marxistickej ideológie. Autorovo riešenie týchto otázok si zachováva — okrem objasňovania problémov minulých — význam pri hodnotení súčasných ideologických a politických problé-

mov a protirečení v medzinárodnom komunistickom hnutí.

Rovnako závažné a aktuálne sú otázky odcudzenia, byrokratizmu, zodpovednosti, socializmu a osobnosti atď., ktoré tvoria obsah druhej časti knihy. Autor pri ich rozbere si zachováva kritický, no zároveň triezvo-reálny postoj. Neupadá do opisnosti, usiluje sa postihnúť jednotlivé problémy v ich zložitosti a vývine.

Celou prácou M. Kusého okrem neadekvátneho záveru sa vinie myšlienka kritiky deformácií socializmu a marxizmu v teórii aj v praxi. Autor odhaľuje skutočnú povahu rozličných negatívnych foriem, metód a zásad, ktoré sa „vžili“ v praxi ako „marxistické“, „socialistické“. Podáva pri jednotlivých otázkach vlastné stanovisko a závery vychádzajúce z nedogmatického postoja voči teórii aj voči praxi. V rozličných častiach práce, predovšetkým na miestach, kde plasticky zobrazuje deformácie v teórii aj praxi, vzniká otázka, „ako mohli tieto deformácie vzniknúť?“, „aké sú ich príčiny a zdroje?“ Súhrnné a ucelené osvetlenie príčin deformácií v teórii aj v praxi socializmu by bolo zasluhovalo osobitnú kapitolu a rozbor. Predišlo by sa tak tomu, aby čitateľ pri jednotlivých kapitolách mohol pokladať sekundárne a iné faktory vystupujúce na povrchu za príčinu. Ak sa napr. v období kultu osobnosti pod heslom záujmov socializmu a boja s jeho nepriateľmi prekrúcali objektívne pravdy o skutočnosti, môže formulácia, že tu „...nešlo a nemohlo ísť o nič iné ako o individuálne záujmy jednotlivcov, o klikárenie, o „vybavovanie si vlastných účtov“, o „súkromné ťaženie z revolučného procesu...“ (161—162) vzbudiť dojem, ako by príčinou takéhoto javu boli iba negatívne, zavrhnutiahodné subjektívne vlastnosti a tendencie. Uvedené momenty určite pôsobili a zohrali svoju úlohu pri deformáciách. Žiada sa však osvetliť príčiny a podmienky, ktoré im umožnili uplatniť sa v takom rozsahu. Tu prichádzame ku konkrétnym spoločenským podmienkam,

k systému a „mechanizmu“ socialistickej demokracie v tomto období. Prekonať a do dôsledkov odstrániť všetky pozostatky deformácií možno iba tak, že sa odhalí a odstráni ich skutočná podstata a zdroje. V opačnom prípade hrozí nebezpečenstvo, že v boji proti nim upadneme do moralizujúcich postulátov, „nezneužívať“, „nepoškrvniť čítotu revolúcie“ a pod. Skutočné zdroje a príčiny deformácií by ostali pritom nedotknuté a tým aj trvalé nebezpečenstvo recidívy deformácií. Uvedená pripomienka nezmenšuje prínos M. Kusého pre poznanie konkrétnych prejavov deformácií v rozličných oblastiach života spoločnosti.

V práci sa vyskytuje niekoľko chýb a skomolenín, ktoré mohli uniknúť iba nepozornému (či neskusnému?) zodpovednému redaktorovi. Týka sa to najmä záveru, kde napr. namiesto „mimoekonomických zásahov“ sa objavujú akési mikroekonomické zásahy“, (207) namiesto „dištancovať“, „diferencovať“ (213), a pod., čo mení a skresluje celkový zmysel viet. Zodpovední redaktori neuverejnili pritom ani errata. Z hľadiska určenia a predpo-

kladaneho širokého okruhu čitateľov, prácu by vhodne doplnil slovníček vysvetľujúci niektoré použité cudzie slová a menej známe filozofické termíny.

Práca M. Kusého, *Filozofia politiky* rieši zložité a aktuálne otázky súčasnosti. Populárny zrozumiteľný výklad nie je v knihe na úkor odbornej, teoretickej stránky. Autor sa neobjímaj dotýka pálčivých a „chúlostivých“ otázok našej súčasnosti. Na jednotlivé časti práce uverejnené v časopisoch výstražne sa zdvíhali ukazovávky a nechýbalo ani „pohoršenie trafených“ a obvinenia z rozličných izmov. Napredujúci obrodný proces u nás doprel do štádia, keď je rozbor týchto otázok prirodzený, samozrejímavý. K dosiahnutiu tohto štádia prispeli určite aj práce, medzi ktoré sa radí aj Kusého *Filozofia politiky*.

Autor predkladá prácu čitateľom ako čiastkový príspevok filozofa do diskusie o súčasných otázkach riadenia spoločnosti. Je to príspevok hodnotný, seriózny, zasluhujúci pozornosť odborníkov aj širokej obce čitateľov.

František Vartík

NOVÝ POKUS O MARXISTICKÚ FILOZOFIU PRÍRODNÝCH VIED

Nadpis našej recenzie je síce len sčasti výstižný, ale táto „časť“ je v reláciách vývinu marxistickej filozofie — ako ukážeme — taká dôležitá, že ho nemožno považovať tak celkom za nadsádzku. Názory autorov novej knihy o filozofii prírodných vied, ktorá má v podstate zhrňujúci a popularizátorský charakter, ale ktorej nechýba hĺbka (veď tieto prívlastky sa nevyklúčujú, skôr naopak), sú v mnohom smere také nové a v svojej novosti provokujúco plodné, že miestami sme v pokušení vidieť v tejto knihe definitívnu bodku za tým prístupom k prírodným vedám, ktorý sa v marxistickej filozofii udo-

mácnil po dlhých predchádzajúcich rokoch. Treba však už tu povedať, že s definitívou bude ešte treba počkať, pretože kniha nerieši niektoré principiálne problémy filozofie prírodných vied ako špecifickej oblasti filozofického bádania.

Podmienkou pre vznik tejto knihy¹ nemohlo byť len nové ponímanie poslania filozofie, jej zmyslu a štýlu vedeckej prá-

¹ L. B. Baženov, K. E. Morozov, M. S. Sluckij, *Filosofija jestestvoznaniija*, Moskva 1966, 413 strán. (Poznamenávame, že viac ako dve tretiny knihy sú dielom prvého z trojice autorov.)